

ZÁGON (ZAGON)

Túlsúlyban magyarok lakta községközpont. Neve Mikes Kelemen nyomán vált ismertté a magyar nyelvterületen és a szépirodalomban is: „Zágon felé mutat egy halovány csillag...”, „Úgy szeretem Rodostót, hogy nem felejtettem Zágont.” 4092 lakosából 2237 magyart és 1849 román ajkút jegyeztek be 1992-ben. A Felsőháromszéki-medence délkeleti szögletében fekszik, ott ahol a Kárpátok nagy könyöke van, ahol leágaznak a festői Bodzafordulói-hegyek. A falu fölötti magaslaton fut a Kárpát-vonulat fő vízválasztója. Túl ezen, már minden víz a Szeretbe ömlik. De még magyar föld, hisz innen még nagyon távol van, az egykoron kőjelekkel kitűzdelt, régi ezeréves magyar határ. Régen lakott vidék volt ez is. Itt találták meg a Cseremás és Metehegy nevű helyeken a megye leggazdagabb gyűjtélkes bronzkincsét 1877, illetve 1888-ban. Ez lándzsacsúcsokat, fokosvésűt, sarlót, lószerszámokat tartalmazott. Az anyagot a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum őrzi.

Zágon hírnevét nagy szülöttének, a II. Rákóczi Ferenc oldalán felnőtt, majd a bujdosásban is fejedelmét követő Mikes Kelemennek (1690–1761), a magyar világi széppróza megújítójának, a *Törökországi levelek* szerzőjének köszönheti. Mikes emléket – mint idegenforgalmi látnivalót is – több helyen ápolják a szülőfalujában. Az ún. *Mikes-kertben* emlékművel jelölték meg a múlt században azokat a romokat, ahol szülőházát feltételezték. A régi emlékmű helyére kétnyelvű *emlékművet* állítottak 1957-ben a háromszéki magyar tanfelügyelők:

„Az e helyen épült házban született

Mikes Kelemen

1690–1762

II. Rákóczi Ferenc íródeákja

a Rodostóba száműzött szabadságharcos,

a régi magyar széppróza kiváló művelője.”

Ebben a kertben láthatjuk az ún. *Mikes-tölgyeket*. Védett fák, s azokat faragott kopjával jelölték meg. A régi, helyi hagyomány úgy tartja, hogy ezek a fák látták még az alattuk játszadozó Mikest.

Mikes Kelemen emlékszobája az 1995–97 között restaurált egykori *Mikes–Szentkereszt-udvarházban* van. Ezt a helyiek „kastélynak” titulálják. Ez ma a *Mikes Művelődési Központ* nevet viseli. Restaurálása alkalmával előkerült egy 1632-ből származó mestergerenda, s ezen Mikes Boldizsár és felesége Daniel Erzse iniciáléi, bizonyítékként annak, hogy az udvarház, akkoron, a Mikes család tulajdona volt. A Művelődési Központban láthatók még a *Csutak Vilmos-* és *Kiss Manyi-emlékszobák*. Csutak Vilmos (1874–1936) Zágon szülötte volt, a Székely Mikó Kollégium igazgató tanára, a Székely Nemzeti Múzeum öre és igazgatója, történétíró. Zágonban töltötte gyermekéveit Kiss Manyi (1911–1971) Kossuth- és Jászai-díjas színművész. Itt van a székhelye a Mikes Kelemen Közművelődési Egyletnek és Alapítványnak. A központ udvarán van *Mikes mellszobra* (Bocskay Vince alkotása, 1997), valamint Mónus Béla budapesti képzőművésznek az egyik Mikes-tölgy letört ágából készített és a „rodostói remete” emlékének szentelt térplasztikája (1999). Az udvaron levő *millenniumi hárs* előterében állítottak emlékkopját Hopp Lajos (1927–1996) Mikes-kutatónak. A központ udvarán levő restaurált, régi épületben, az ún. „gabonásban” kényelmes vendégszobák várják a látogatókat (20 hely) és egy 120 férőhelyes konferenciaterem (tel: 343 090). Mikes-emlékeket őriznek még a *református templom* portikusának az emeletén. A templom mai formájában 1783–95 között épült és a késő barokk elemeit őrzi. Kőből faragott úrasztala 1856-ból való. Udvar felőli falába van befalazva Bartha András (1700–

1767) lelkész tumbája. A koporsó alakú sírkövet 1841-ben helyezték oda. Harangtornya egykoron nagyon magas volt. Közben földingások pusztították. A rajta levő toronyóráról érdekes történet forog még ma is közzájón: „A hétfői hetipiacon bejelentette a falus bíró, hogy a zágoniak toronyórát akarnak rendelni. S mert az a vásárosoknak is szolgált, kérte, hogy a nép pótoljon bele. Ha Zágonnak óra kell, hát vegyen – jött a válasz. No mi veszünk is – felelte a felbőszült bíró – de legény legyen az közületek, aki azon el tud majd igazodni. Így is lett: az óramutatókat felcserélték, a kicsit a nagy, a nagyot a kicsi helyébe. Vakarták is ám a fejüket a piaci kofák és bellérek, nehezen tudtak kiigazodni. Az óramutatók azóta is úgy vannak a torony homlokán.”

A templom közelében levő parókia épületében közel 800 kötetes XVI–XVII. századi könyvtár van. Özv. Csíszér Mihályné, a volt orbai református esperes feleségének, Vajna Máriának ajándéka 1862-ből. Itt őrzik a Mikes Kelemen édesapja – Mikes Pál – által ajándékozott 1685-ből származó, önből való borospalackot. Az egykori református kántori lakban töltötte gyermekéveit Kiss Manyi.

Zágon régi kápolnája a falu nyugati részén volt. Védőszentjéül Szent Miklóst választották. Romjairól – a Kápolna nevű helyen – ma is tudnak a helybéliek. Idegenforgalmi látnivalókat kínál a helybeli *római katolikus templom* és cinterme. 1822-ben épült és titulusa Kisboldogasszony. Belsejében látható az oltárképfestő Szentkereszt Stefánia emléktáblája. Az orgona 1885-ből való és a neves kézdivásárhelyi orgonaépítő „Kolonits István 170. munkája”. A templom cintermében látható a jótevő család, a báró Szentkeresztiek kriptája (ép. 1875) értékes epitáfiumaival, s körülötte a család jelesei sármélekeivel.

A zágoni *román ajkúak temploma* a szabadságharc évében épült Gábor és Mihály arkangyalok dicsőítésére.

Zágon más érdekessége még a katolikus templom közelében levő *Erzsébet tér*. Az osztrák császárné és magyar királyné halálának esztendejében (1898) ültetett *emlékhársak* még ma is állnak. Szomszédságukban betekintheünk *Szabó Kati* 1984-es olimpikon tornászlaný szüleinek a házába, melyben érméit-kupáit lehet látni. *Varga József házi múzeumában* Kiss Manyi-ereklyéket, emlékeket őriz.

A zágoni románság körében él még egy régi, az ősi keresztelkedési szokásokkal kapcsolatos, tavaszi, egyházi-népi szokás, melyet a domokosi Búdós-kútnál celebrál a mindenkori ortodox lelkész. A kútról és annak vizéről Mikes is megemlékezett a *Törökországi levelekben*.

Zágon szülötte volt Mátyás Sándor (1847–1895) etnográfus, a székely humor és anekdoták gyűjtője, Imreh Dezső (1887–1967), sepsiszentgyörgyi református lelkész, a *Vártemplom és az egyházközség történetének szerzője* (1943). Itt volt református lelkész Bodor János 1886–1905 között, az *Utam a csernátoni mesteri parókiától a zágoni papi parókiáig* című – Kolozsváron 1936-ban megjelent – könyv szerzője. Zágoni előnevet viselt Aranka György (1737–1817) is a költő és nyelvművelő.